

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Naročnina četrletno 15 Din

za pol leta 50 Din

za vse leto 60 Din

Posamezne številke 1.50 Din

V z a m e j s t v o celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 22. januarja 1937.

Upravništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta 17

Poštnočekovni račun:

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo

Oglasi po tarifu

Tiska Zadržna tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

A—B—C:

Gentlemen-agreement med Slovenci — pot iz današnje nesreče

III.

V zadnji številki »Slovenije« smo podali pod zgorajšnjim naslovom kratek zgodovinski pregled, kako je slovenski narod počasi, pa z neizprosno doslednostjo in preračunanostjo vkoval centralizem v verige.

Omenili smo že, kakšno je bilo politično stanje med nami l. 1921, ko so bile volitve za ustavodajno skupščino, ki je sklenila centralistično vidovdansko ustavo, začetek vsega hudega za nas.

Da je l. 1921 glasovalo 12.528 Slovencev za centralizem, je pripisovati agitaciji takratne Jug. demokratske stranke, katere slovenski del se je zbiral okrog ljubljanskega »Jutra«. Mogli bi ti »demokratski« voditelji takrat agitirali tudi za kak drug, in ne za Pašič-Pribečičev centralistični ustavni načrt, saj so imeli na razpolago Protičevega, ki je vsaj v neki meri upošteval posebnosti posameznih pokrajin in jim dal vsaj nekatere pristojnosti. Bil je predložen tudi ustavni načrt takratne SLS, ki je stal na izrečni avtonomistični podlagi in zagotavljal Sloveniji v okviru jugoslovanske države kulturno in finančno samostojnost. Dr. Žerjav in Janez Pucelj tega nista storila, temveč sta s svojimi poslanci zavestno glasovala za centralistično Vidovdansko ustavo in s tem pomagala uzakoniti stanje, ki je Slovence in Hrvate potisnilo ob stran, tako da je Stjepan Radić s polno pravico rekel, da pri tem stanju Slovenci in Hrvati nikdar ne morejo biti v vladi, temveč le pri vladi. Kajti v centralistično urejeni državi o vsi državi odloča centrala, prav do nastavitve zadnjega uradnika. Glede vlade same so pa z matematično natančnostjo vedno pazili na to, da so bili srbijski unitaristi v večini, zaradi česar tistih 4 ali 5 hrvaških ali slovenskih ministrov naravno nikdar ni moglo kaj drugega doseči, kot da je bilo prestavljenih nekaj uradnikov. Glede finančnih dohodkov, ki so bili v prvi vrsti z vso natančnostjo centralizirani, pa hrvaški in slovenski ministri nikdar niso imeli prav nobene besede.

Jugoslovenom med Slovenci pa to z njih pomočjo za Slovenijo ustvarjeno nemogoče stanje še ni zadostovalo. Še tam, kjer bi se bilo dalo kaj doseči v korist Slovenije, so to priložnost zavestno opustili ali pa odklonili. V enem prihodnjih člankov bomo pokazali, kako je ravno dr. Žerjav, ta zares »veliki jugosloven«, sistematično podiral avtonomne kompetence deželne vlade za Slovenijo in jih prenašal na centralo. Ko je bil dr. Gregor Žerjav minister za socialno politiko, je bila postavljena v Zagrebu mogočna palača Osrednjega urada za zavarovanje delavcev, in to po večini s slovenskimi milijoni. Z malim trudom bi bil brezdvomno mogel doseči, da bi se bila ta stavba postavila v Ljubljani. Sam je pa propagiral Zagreb kot središče socialnega zavarovanja. Ko je bil predsednik deželne vlade za Slovenijo, je le-ta vlada odklonila predlog dalmatinske pokrajinske vlade, naj bo slovensko-dalmatinsko vrhovno sodišče v Ljubljani ter je izbrala Zagreb za sedež tega vrhovnega sodišča in je torej Sloveniji spet odvzela važno in v pretežnem delu slovensko ustanovo, ki bi mogla biti za Ljubljano velikega pomena. Pri Osrednjem uradu za zavarovanje delavcev, ki je sedaj v Zagrebu, je pa nastavljenih več sto uradnikov, in bi ti svoje prejemke, ki gredo v milijone, lahko puščali v Ljubljani. In tako naprej, dokler ni bila Slovenija slečna do kosti in orošana vsega, zraven tega je pa še morala plačevati javnih dajatev skoraj polovico več, kot jih je dobila nazaj, všteti na njo odpadajoče stroške za skupne urade in naprave.

Človek si ne more razlagati tega početja jugoslovenov, rojenih na slovenski zemlji. Samo dvojje je mogoče: ali so vse to delali zavestno iz spekulativnih namenov, da bi si s centralizmom zagotovili trajno oblast nad Slovenijo (kar se je pa izkazalo kot napačna spekulacija), ali pa so delali zaradi svoje ideologije, češ, saj smo vsi en

»edinstven, integralen narod«, in je zato prav, da gre vse ven iz Slovenije. Samo Slovenije niso pustili biti deležne tega »jugoslovenstva«, ki jemlje. Ta svoj nauk so dopovedovali slovenskemu meščanstvu in polizobraženstvu, ki sta v to res verjela in jim dala tistih 12.000 glasov leta 1921 za Vidovdansko ustavo. To meščanstvo je bilo že od nekdanj duševno nerazgibano in miselno leno, ter je tako, kot polizobraženci sploh, bilo najbolj dovzetno za čustvene »podvige« — v veliko škodo tudi v politiki. Vedno so ti meščanski politeligeni manjkali jasni in stvarni pogledi na stvari, ki jih je pred njimi ustvarjala zgodovina, ter so se rajši vdajali fantazijam in čustvu. To je pa v politiki vedno usodno in zlasti nad nami Slovenci se je bridko maščevalo. Prežeti praznih besed o »naprednosti in nacionalizmu« so okoli sebe ustvarili plot, ki jih je ločil od slovenskega ljudstva. Take zgolj na čustvu sloneče predsodke pa je neprimerno težje odstraniti, kot pa na napačnih umstvenih ali znanstvenih dognanjih sloneča mnenja. Čustva spadajo v cerkve ali v gledališče, nikdar pa v javno življenje. Tu sme odločevati le razum in jasen pogled na stvarnost. Tako je nastal brez vsake potrebe usoden precep med polizobraženim meščanstvom na eni ter velikansko večino kmečkega ljudstva in izbranega resničnega razumnštva na drugi strani, ki ga označujemo kot boj med Slovenci in jugosloveni. To nasprotstvo je pa čaršija znala sijajno izrabiti v svoje sebične namene. Kajti, ko je pridobila za sodelovanje v vladi eno skupino, ji je dala moč in dovoljenje, da je preganjala nasprotno skupino, zato pa je od nje zahtevala, da pristane na vse odredbe, ki so še bolj utrjevale centralizem in izzemale Slovenijo. Če se je pa hotela takemu početju kaj upirati, je bil takoj tu bav-bav z nasprotno skupino in z grožnjo, da jo bo isto doletelo kot nasprotnike, nakar se je vsaka skupina, ki je bila v vladi, vedno uklonila in glasovala zoper koristi Slovenije.

IV.

Tako se je pletla politika pri nas Slovenceh vsaj od Vidovdanske ustave naprej. Čaršija je izigravala eno politično skupino v Sloveniji zoper drugo kar naprej, tako da slovenske koristi niso bile nikoli zadosti odločno zastopane, tudi od tistih skupin ne, ki so bile v svojem bistvu slovenske, ker so takoj odletele iz vlade, če so samo stisnile pesti. Slovenija pa je pri tem vedno bolj nazadovala.

Kaj je nauk iz teh ugotovitev? Da bodo koristi Slovenije vedno zapostavljene, dokler bo čaršija dana mogočnost izigravanja ene skupine zoper drugo. Kako temu odpomoči? Potrebno je, da podarimo, da so gospodarske koristi za vse Slovence enake, ali naj bodo pripadniki te ali druge politične skupine. Te koristi so nedeljive, in morajo biti vsakomur, ki živi v Sloveniji, na sru pred vsemi drugimi, zlasti pa pred edino mogočnostjo, ki je dana skupini, ki sedi v vladi, da namreč sme postavljati svoje pripadnike na uradniška mesta, nasprotnike pa od- in prestavljati. Če pride to spoznanje, nastane vprašanje, kako najti pota, da bodo gospodarske koristi Slovenije zavarovane in slovenske potrebe zadovoljene. Odgovor: To se pa da doseči samo na ta način, da vse slovenske politične skupine, seveda razen glavnih vodnikov jugoslovenov, pristanejo na gentlemen agreement, t. j. častni in možati sporazum. Ta naj bi imel za podlago spoznanje, da so nedeljive in vsem skupne gospodarske in kulturne zadeve Slovenije. Izvedba tega sporazuma pa bi naj obstajala v tem, da se vse skupine zavežejo, da zaradi sodelovanja v vladi pod nobenim pogojem ne zapostavljajo slovenskih koristi, temveč se, če bi bile slovenske gospodarske in kulturne stvari v nevarnosti, vse skupine strnejo, in seveda tudi takoj izstopijo iz vlade, druge skupine, ki pa ne bi bile takrat v vladi, se pa zavežejo, da ti skupini ne padejo v hrbet. Pri vsem tem pa ostanejo nedotaknjeni posebni programi, načela ter kulturna, socialna in

druga vprašanja in jih morejo vsikdar uveljavljati v svojem časopisju, na shodih, v vladi itd. Žgled za tak agreement imamo pri Hrvatih, kjer so pri vsi različnosti socialnega in kulturnega sestava posameznih skupin, le-te strnjene na hrvaškem narodnem in gospodarskem programu. Marsikdo, ki je bil prej jugosloven, se je že iztrezil, in gleda na naše notranje stvari s čisto drugimi očmi, potem ko mu je razum nadvladal čustvo. Še celo med Sokoli so že ljudje, ki odklanjajo E. Ganglovo jugoslovenstvo in zavračajo vsako skupnost s centralizmom. Seveda je pa glavni kader jugoslovenov, čeprav je že majhen, še živ. Precej izmed tistih, ki so slepo drveli za jugosloveni, zlasti kolikor pripadajo gospodarskim krogom, pa je že spregledalo in se s tem vrnilo k svoji prirodni, t. j. slovenski skupnosti. Kajti uvideli so, da je jugoslovenska politika Slovenijo vedno le izzemala in zapostavljala, da jugoslovenstvo dejansko ne obstoji, ko ga odklanja 99% Slovencev, in da se je jugoslovenstvo praktično izvajalo tako, da so v vladi bili v večini vedno Srbijsanci, čeprav jugoslovenstvo pozna le en integralen narod, in bi zaradi tega bila upravičena in mogoča tudi vlada iz samih ministrov recimo iz Dravske banovine. Da jugoslovenstvo kot realno dejstvo ne obstoji, temveč je le pogubna fantazija nekaterih, dokazuje na najbolj eklatanten način dejstvo, da je slovenski uradnik navdušen jugosloven, dokler služi v Sloveniji, da pa postane prepričan Slovenec, brž ko je premeščen na jug, in tak tudi ostane, ko se vrne v Slovenijo nazaj. Takih primerov je na stotine.

Majniška deklaracija je stvarni slovenski program: združena Slovenija. Drugi osnovni slovenski program je v Slovenski deklaraciji od 1. januarja 1935, ki zahteva ohranitev slovenske narodne biti in finančno avtonomijo Slovenije v okviru jugoslovanske države. Okoli tega stvarnega programa se naj zberejo vsi Slovenci, puščajoč za zdaj ob strani vse druge med seboj različne kulturne in ostale zahteve. Ko dosežemo razpolaganje z lastnim denarjem, takrat bo dovolj časa in priložnosti, da se ukvarjamo z drugimi stvarmi, in takrat se lahko začno boji za in zoper socializacijo podjetij, o svetovno nazornih vprašanjih in podobno. Glavna zahteva sedaj je in ostane: naš denar v naše roke, slovenska zavest nad vse! V nasprotnem primeru bomo izginili kot narodna in gospodarska vrednota. Čas je že, da se vsi, ki hodijo po slovenskih tleh, spametujejo in napravijo gentlemen agreement o osnovnih slovenskih zahtevah! Pri tem pa morajo vedno imeti pred očmi, da je jugoslovenstvo isto ko centralizem, kajti takrat, ko bi pokrajine dobile svoje finančne avtonomije, bi lahko tvarno podprle kulturne težnje in bi bil dan polni razmah protijugoslovenskim narodnim strujam, t. j. slovenstvu in hrvaštvu. Jugoslovenska umišljava se da vzdrževati le s centralizmom. Misel, ki je vodila Slovence in Hrvate v boju zoper Avstro-Ogrsko, je živela pri njih le kot zahteva po svobodi, tuja pa jim je bila misel, da se odpovedo svojim narodnim, gospodarskim in kulturnim dobrinam. To zahteva šele jugoslovenstvo, ki je produkt in opravičilo centralizma. (Konec)

Dr. I. Š.:

Slovenci in hrvaško vprašanje

VII.

»Hrvaško vprašanje« in politika politikov iz Slovenije.

Dan pred dogodkom z dne 8. novembra 1936 se je mudil v Zagrebu predsednik banovinske organizacije JRZ za dravsko banovino dr. Korošec in sporočil časopiscem, ki jih je sprejel v banski upravi, krajšo izjavo, v kateri se je dotaknil tudi »hrvaškega vprašanja«. Ne glede na večjo ali ki je je deležen in ki se je brez vsaktere sentimentalnosti zaveda,

Vsakovrstno damsko in moško svileno ter volneno PERILO

bogata zaloga **žepnih robcev**, nogavice, roka-
vice, modno blago, **turistovske potrebščine**
po najnižjih cenah
pri tvrdki

Josip Petelinc, Ljubljana
za vodo (blizu Prešernovega spomenika)

je izjavo duhovito zaokrožil s sklepom, da ne goji bolj tople želje, kakor da konča politično delovanje tako, da bodo vsi Hrvati srečni in zadovoljni v tej državi in z njim.

Da se v tej obliki izraženo zrelišče o »hrvaškem vprašanju« ujemata popolnoma s težnjami in zreliščem oporne stranke sedanje vlade, ni treba posebej poudariti. Nam se zdi važen sklep izjave zaradi tega, ker nas posredno — v tem je tudi duhovitost sklepa — opozarja na nujnost, da bodi za vsakogar izmed Slovencev, ki se loti politike, prva in najvišja naloga služiti slovenskemu narodu, ali če govorimo z današnjimi izrazi, da mora biti slovenskemu politiku, čeprav je samo začetnik, dandanes glavna naloga založiti vse moči in znanje za kar najhitrejšo in najpopolnejšo rešitev slovenskega vprašanja. Ta pomen je spregledal »Obzor«, ko je na gornjo izjavo dr. Korosca navezal uvodnik z dne 11. novembra.

»Obzor« je hrvaški časnik. Zato je prav, če je obziren, kadar obravnava slovenske »notranje zadeve«, ni pa prav, če zaide z obzirnostjo ali pa celo zaradi nje do trditve, ki niso v dobrem razmerju z resnico. In taka trditev je v nastopnem.

»Obzor« opisuje najprej delovanje obeh glavnih meščanskih strank v Sloveniji, pripisujoč njuni politiki značilnost po pregovoru: Kjer se prepirata dva, tretji dobiček ima. Tista dva prepirljivca da sta bila Hrvat in Srb, tisti tretji dobičkar pa — Slovenec. S tem, da so izkoriščali razdor med Srbi in Hrvati, so Slovenci izbijali različne, in sicer celo vse mogoče prednosti, za protiuslugo pa podpirali vlade, ki so se borile s Hrvati in hrvaškimi zahtevami. V tem sta se obe meščanski stranki v vladah samo menjali. Obe sta pa vzdrževali oportunistično politiko za izkoriščanje položaja v prid slovenskemu narodu.

S tem sklepom je napravil »Obzor« slovenskima meščanskima strankama poklon, kakršnega te dve stranki od slovenskega naroda še nista doživeli, priznanje, kakršnega slovenski narod prav tema dvema strankama še ni izrekel. Slovenski narod je pač izrekel zaupanje bivši SLS leta 1925, ko je demonstriral proti tistim, ki so glasovali za vidovdansko ustavo, in tedaj, ko je z zavezanimi ustmi, toda 99 odstotno odobril program iz januarja 1935, nikoli pa še ni slovenski narod izrekel eni ali drugi meščanski stranki, da dela prav, ko izkorišča spor med Hrvati in Srbi, ali pa celo, ker ta ali druga stranka zato izkorišča spor med Hrvati in Srbi, da izbija koristi slovenskemu narodu. Tako priznanje s strani slo-

venskega naroda bi bilo enako poljubu svilene vrvice, ki jo je pošiljal sultan svojim vezirjem. Nasprotno, resnica, kdaj je dal slovenski narod zaupanje eni izmed teh strank in ob kateri priliki ga je dal, razloži, da ga je dal samo takrat, ko je bila politika dotične stranke v kar največji skladnosti s politiko Hrvatov, samo takrat in samo zaradi tega! Žal so bili to samo prehodni hipi slovenske politike, samo svetli trenutki, po katerih nam je lahko res hudo.

Izvajanja »Obzora« brez končnega sklepa so formalno resnicoljubna, ne rišejo pa vsebinske resnice. Zato je tudi končni sklep vprav nasproten resnici. Niso namreč politiki ene ali druge stranke v Sloveniji izkoriščali spora med Hrvati in Srbi, in še celo ne v prid slovenskemu narodu, zlasti pa niso z izkoriščanjem gornjega spora mišljeni politiki izposlovali niti najmanjše koristi za slovenski narod, temveč so belgrajske vlade izkoriščale vzajemno denunciranje in sovražstvo med pripadniki obeh meščanskih strank na natančno isti način, kot pred 1. decembrom 1918 Dunaj. Razlika je bila samo v tem, da so politiki iz Slovenije na Dunaju kovarili zoper nastavitve uradnika višje sorte, če ga je priporočala nasprotna slovenska politična struja, v Belgradu pa so tekmovali v tem, katera politična stranka bo drugo izrinila iz udeležbe v vladi ali pri vladi. Tista, ki je uspela, in v tem so se res menjale, tista je potem tolkla po pripadnikih stranke, ki se ji udeležba pri vladi ni posrečila.

Če je »Obzor« prav uganil, smo dosegli »Slovenci« zaviden »glas« sebičnega tretjega dobičkarja pri združbi med dvema ostalima. Toda dosegli smo ga s tako vlogo, kakršno so igrali po-

litiki iz Slovenije po gornjem našem opisu. Zrelišče »Obzora« bi veljalo samo v tistem prirodno nemogočem primeru, da bi bila združba med Srbi in Hrvati v področju življenjske potrebe slovenskega naroda. To pa že celo ni res.

»Obzor« je že nekoč storil slovenskim »notranjim zadevam« hudo krivico. Takrat, ko je poskrbel našim jutranjikom naslado tako, da je oznamil dr. Kramerja kot politika, ki so mu slovenske potrebe vodilo. Takrat je prav s tem zelo omajal vrednost svojega poznanja slovenskih razmer. Zato naj ne zameri, če ga za tako opisovanje delovanja slovenskih strank, kakršno je zagrešil 11. novembra lanskega leta v uvodniku, zavrnemo, pokregamo. Zaslužil je pošteno. S tako napačnim določanjem vlog ograža tisto odkritost, ki mora biti v današnjih trdih dneh podstava za zaveznitvo med Hrvati in Slovenci v boju za zadržane naravne pravice obeh narodov — sosedov v isti mednarodnopравни skupnosti.

Tej odkritosti ne bo v škodo, če vedo tudi Hrvati okrog »Obzora«, da ima **slovensko vprašanje v luči Slovencev** pred »hrvaškim vprašanjem« posebno poglavje »slovenske notranje stvarine«, namreč likvidacijo umetnega parceliranja Slovencev med »liberalce« in »klerikalce«. To je zato važno, ker sta bili slovenski meščanski stranki nositeljici in izvrševalki tega parceliranja. Kako zelo, sta dokazali s svojo politiko v — Belgradu. Toda ne na škodo Hrvatov, temveč predvsem slovenskega naroda samega. Če pa so bili s tako politiko oškodovani istočasno tudi Hrvati, je to samo dokaz istosti življenjskih potreb Hrvatov in Slovencev.

(Konec)

Opazovalec

Slovenska „Glasbena akademija“

Glasba je tista veja umetnosti, ki med nami še ni dosegla tiste višine kakor književnost ali pa oblikujoča umetnost, posebno pa ne glasbeno ustvarjanje. Da je med slovenskim ljudstvom veliko glasbenih talentov, več kot kje drugje, ni dvoma. Gotovo je pa tudi, da se more v tujini slovenska kultura najbolj uspešno pokazati ravno na glasbenem polju. V Ljubljani je sicer državni konservatorij, ki pa nima pravice visoke šole. Slovenska mladina, ki se posveti glasbi, ima zato velike težave, pa tudi veliko več stroškov za studij kot n. pr. hrvaška, ki ima v Zagrebu »Glasbeno akademijo«, ki ima vse pravice visoke šole. V Ljubljani so ustanovili glasbeniki in prijatelji glasbe »Društvo prijateljev glasbenega naraščaja«, ki je imelo v ljubljanski mestni posvetovalnici 20. prosinca t. l. ustanovni občni zbor, ki je sklenil, da se društvo takoj prekrsti v »Društvo Glasbena akademija« v Ljubljani ter si postavi za cilj, da doseže, da bo ustanovljena v Ljubljani prava slovenska »Glasbena akademija« z vsemi pravicami visokih šol. Novo »Društvo Glasbena akademija v Ljubljani« bo skrbelo tudi za slovenski glasbeni naraščaj ter ga bo varno podpiralo, — le iz mladine morejo zrasti novi skladatelji in izvršujoči glasbeniki, — bo ustanovilo koncertno poslovalnico in glasbeno knjižnico in bo sploh skrbelo za razvitek in za pospeševanje slovenske glasbe. Za predsednika »Društva Glasbena akademija v Ljubljani« je bil izvoljen dr. Josip Tavčar, za podpredsednika pa znani slovenski glasbenik prof. Janko Ravnik. Bil je izvoljen

tudi odbor pokroviteljev, v katerem so ljubljanski škof, ban, rektor slovenskega vseučilišča, ljubljanski župan, predsednik »Glasbene matice«, ravnatelj ljubljanskega konservatorija, intendant Narodnega gledališča itd. Novo društvo, ki bo ustanavljalo tudi posebne odseke in bo tako postalo živ organizem, ki bo **sproti zajemal vsa slovenska glasbena stremjenja**, bo lahko za slovensko glasbo velikega pomena, če bo našlo zadosti stvarne podpore in pa kaj dosti mecenov.

Atmosfera in atmosferniki

»Hrvatski dnevnik« poluradno glasilo bivše Hrvaške kmečke stranke, piše o stališču nekega zamejnega tiska, ki sicer svoje dni ni poznal hrvaškega vprašanja in pisal, ko da nimajo Jugoslovani boljšega dela, kakor da slave Jevtiča, ki pa danes sicer hrvaško vprašanje priznava, a vendar piše, da je treba najprej ustvariti pravo »atmosfera« za sporazum.

Nadalje piše »Hrvatski dnevnik« o tem dobesedno:

»... Ko so danes pokopani tisti, ki so oporekali obstoj hrvaškega vprašanja, a razen tega niso imeli nikoli zaslonbe v ljudstvu, je jasno, da njihov nastroj ne šteje, kar se tiče nas Hrvatov. Pri nas je bilo zmeraj nastrosenje in je tudi danes, da se hrvaško vprašanje reši tako, kakor odgovarja upravičenim koristim hrvaškega naroda. Če ni tam nastrosenja, da se ne moti rešitev hrvaškega vprašanja, tedaj tudi tam ni treba delati nobene »atmosfere«. Vsi srbijanski politiki trdijo, da jim je pritrjevalo ljudstvo na zborovanjih, ko so go-

Iz Masarykovih spominov

(Nadaljevanje)

2.

Odložil sem se in sicer popolnoma: opozicija proti Avstriji je morala postati resnična, zares, na življenje in smrt — k temu je silil svetovni položaj.

Šlo je le za to, kako se lotiti dela, s kakšno taktiko; oborožena revolucija doma ni bila mogoča, niti ne radikalna opozicija, o tem sem se kmalu prepričal; kak puč bi se morda dal zasnovati, ali za kaj podobnega bi ne izpostavil svoje osebe. Morda bi si na Dunaju kaj takega želeli, zlasti Friedrich. Ko sem vestno pretehtal položaj, sem uvidel, da moramo čez mejo in tam organizirati svoj boj proti Avstriji.

Še iz Prage sem v prvi vrsti skušal stopiti v stik s prijatelji v zaveznih državah, in tu mi je slučaj privedel gospoda Voska, ki se je pred vojno pripeljal na obisk na Češko. Poznal sem ga iz Amerike. Zagotovil sem si njegovo molčečnost in se z njim dogovarjal najprej o tem, da bi rojaki v Ameriki zbrali večji fond, s katerim bi doma pomogli žrtvam avstrijske persekucije. S teh dogovorov sem prešel na politične. Kot nevtralni državljani Amerike je imel gospod Voska pristop v vse v vojno zapletene države; zaradi tega sem ga naprosil, naj se vrne preko Anglije domov in odda v Londonu mojim prijateljem poročila in pisma. Gospod Voska je privolil in se konec avgusta odpravil preko Anglije v Ame-

riko. Da bi stvar ne bila sumljiva, je odpotovalo z njim nekaj rojakov. Seveda sem poslal ustna poročila, da bi se kar najmanj pisalo; pismeno sem navedel v glavnem številke in kratke opazke v pomoč spominu. Poročal sem o persekucijah, zlasti tudi jugoslovanskih voditeljev, poglavito pa o finančnem položaju Avstro-Ogrske in slednjic o vojaških zadevah. Poročila je gospod Voska takoj po prihodu v London, dne 2. septembra 1914, oddal Mr. H. W. Steedu, ravnatelju oddelka za zunanje zadeve v svetovnem dnevniku »Times«, in ta jih je istega dne izročil naslovljenem, med katerimi je bilo tudi rusko veleposlanstvo. Prosil sem tudi Mr. Steeda, da bi se Rusiji namignilo, naj sprejema naše vojaške prebežnike in naj jim ne dela težav. Rusi so tudi naše vojake kratko in malo imeli za »avstrijakante« in temu ustrezajoče ravnali z njimi. Mr. Steed je po veleposlaniku Benckendorffu izvršil, kar sem naročil, in mi s svoje strani sporočil, naj dado naši vojaki Rusom vedeti o sebi s prepevanjem pesmi »Hej, Slovani!«

Gospod Voska je poslanstvo dobro izvršil; tudi je takoj organiziral pošiljanje posebnih kurirjev, izbranih iz državljanov nevtralnih držav in iz naših ljudi, ki so živeli v tujini in so se vračali domov. Na ta način smo zorganizirali redne zveze z zavezniki državami. Konec septembra mi je prinesel vesti od Mr. Steeda naš rojak gospod Kosák, ki je živel v Angliji. Vesti, ki sem jih prejel na ta način in ki sem jih kmalu izpopolnil v Holandiji, kjer sem se srečal s svojimi političnimi prijatelji, so bile zelo tehtne in zame važne. Izvedel sem namreč, da lord Kitchener meni,

da bo vojna trajala dolgo, najmanj tri do štiri leta. To vprašanje je bilo zame zelo važno, kajti moje delo v zamejstvu, njega način in značaj sta v veliki meri zavisela od tega, ali bo vojna dolga ali kratka.

Nadalje sem izvedel, da imajo angleški vojskovodje usodo Pariza za zapečatenoto, da bo namreč padel; Anglija pa da bo navzlic temu vzdržala do zadnjega moža in do zadnje ladje. Da naj zaradi tega ne izgublamo poguma in vzdržimo ob bok zaveznikov.

Važno je bilo zame izvedeti, približno kakšen vojni načrt imajo zavezniki. Načrt je bil ta, da zasedejo ruske armade Slezijo, Moravsko in Češko in na ta način strategično odrežejo Avstro-Ogrsko od Nemčije. Ta načrt naj bi se izvedel še l. 1914. Rusi bi mogli — kakor sem nadalje izvedel — oborožiti naše ljudi, da bi sami doma vzdrževali red.

Poznejši razvoj dogodkov me je prepričal, da zavezniki niso opustili načrta, odtrgati Avstrijo od Nemčije. Na uresničenju tega načrta se je, kot bomo videli, delalo še do spomladi leta 1918 in s pomočjo Avstrije. Meni takoj ni bil všeč, ni mi bil všeč niti v vojaškem, niti v političnem pogledu. Kar se tiče vojaške strani, mi je pomenil neko nezaupanje v lastne sile, politično pa paktiranje s Habsburžani in ohranitev, morda pa celo povečanje Avstrije. Ta načrt mi je govoril o pomanjkanju slehernega načrta in tudi moj strah glede Rusije je ta prva vest iz Londona le okrepila.

(Dalje prihodajče)

vorili o potrebi sporazuma s Hrvati in o rešitvi hrvaškega vprašanja. Če je tako, potem obstoji tudi na drugi strani nastojenje, pa čemu bi tedaj pisali o ustvarjanju „atmosfere“? ... Res je, da je za sporazumno rešitev hrvaškega vprašanja potrebna neka procedura, in da je za to treba nekaj časa, da se po tej proceduri stvar izvrši, toda „procedura“ in „atmosfera“ niso istovni pojmi. Zato pa tisti tisk, ki razmetuje publike o „atmosferi“, ali ne želi rešitve hrvaškega vprašanja ali pa ima namen zavleči njegovo rešitev, ker upa, da bi mogle nastopiti razmere, v katerih bi bili Hrvatje „cenejši“. Samo se v tem varajo, ker Hrvatje ne morejo biti niti „dražji“ niti „cenejši“, ker oni niti ne dajejo, niti ne žele kaj od kogarkoli prejeti, ampak zahtevajo samo, kar jim gre in s čimer ne delajo nikomur krivice.

K temu bi pripomnili še tole:

Beseda o atmosferi, ki jo je bojda treba ustvariti za rešitev našega narodnega vprašanja, seveda ni zrastle na zamejnih besednih zelnikih. Zlasti od leta 1928 — po umoru Hrvatov v belgrajski skupščini — jo srečujemo vsepovsod in od vseh strani nam sili v ušesa. To je namreč atmosfera, ki se v njej vprašanja rešujejo, a nikoli ne rešijo. Tisti pa, ki se v taki atmosferi najbolj počutijo, ki samo v taki morejo sploh biti, so seveda naši jugoslovenci. Osemnajst let že delajo atmosfero za rešitev slovenskega in hrvaškega vprašanja, in njim samim se je dobro godilo pri tem. Le slovensko in hrvaško vprašanje je postalo v osemnajstih letih atmosferskega reševanja bolj usodno in zahotano, kakor je kdaj bilo.

Razlogi so prav za prav čuda preprosti. Zmisl jugoslovenske biti je obstoj slovenskega in hrvaškega vprašanja. Brž ko bi bili te vprašani rešeni, ali brž ko bi nastala atmosfera, ki bi ustvarila sporazum, bi zmanjkalo potrebe za atmosfero, ki se v njej sporazum šele dela. Jugoslovenom pa bi seveda zmanjkalo zraka. Ker se pa nihče rad ne zaduši, in ker imajo jugoslovenci zlasti zelo razvit čut za to, da se jim dobro godi, zato ne bodo nikoli za atmosfero sporazuma, pač pa za tako, ki se v njej sporazum šele dela.

Nobenega dvoma ne more biti, da je mogoče slovensko in hrvaško vprašanje takoj rešiti, komaj če je treba nekaj mesecev časa za to. Prav za prav, dovolj bi bilo, če se prizna njun obstoj po eni strani, po drugi pa načelo popolne enakopravnosti, katere bistvo je v tem, da je izločena sleherna majorizacija. V tem hipu, ko se prizna to osnovno načelo vsakega sožitja, je sporazum že dosežen, in ne bilo bi treba drugega, ko to načelo uporabiti za notranjo ureditev države.

Zato pa lahko tudi po pravici trdimo, tisti, ki govori o potrebi ustvarjanja atmosfere, ne misli resno na sporazum. »Atmosfera« mu je namreč samo sredstvo, da se rešitev našega vprašanja v njegovo korist zavlačuje.

Torej, gospodje atmosferniki, odgovorite že kdaj razločno, ali sprejemate tiste osnove, brez katerih sporazuma ne more nikoli biti, da ali ne!

Spominjajte se tiskovnega sklada tednika „Slovenije“

Prepričane Slovence, ki jim je slovenstvo zapoved vesti in pravosti, prosimo, da podprejo razširjevanje čiste slovenske misli s tem, da nakažejo primeren znesek za

tiskovni sklad našega tednika „Slovenije“

Tri gostovanja v „Aidi“

Preteklo nedeljo (10. t. m.) so peli v naši operi kar trije gostje: Ljubica Karena, Maks Adrian in Julij Betetto. Nedvomno so gostovanja, ki so kvalitetno visoka, našemu gledališkemu občinstvu za dvig njegovega muzikalnega obzorja, pa naši slovenski operi vohče — nujno potrebna. Kajti njihov smisel ni le neka repertoarna pestrost, temveč izbira dobrega in slabega, izmenjavanje stalnega in gostujočega ansambla. Izbirati morem le, če sta na razpolago vsaj dve mogočosti; isto je s primerjanjem, presojanjem, kritičnim gledanjem itd. Prav zato dobiva naš človek, ki mu je glasba in posebej opera blizu, večji smisel presojanja in lastnega kvalitetnega stopnjevanja nastopajočih, kar poveča ne le njegovo lastno izobrazbeno stran, temveč tudi njegovo pomembnost kot sodoločujočega činitelja v razvoju slovenskega gledališča in celotnega glasbenega dogajanja. V tem vsem vidim pravo jedro in smisel gostovanj, česar razumevanje naj bi se tudi po teh vidikih obravnavalo in izvajalo.

Nedeljska »Aida« je bila v celoti na zelo lepi kvalitetni stopnji, kar je pred vsem zasluga vseh treh gostov, ki so s svojo kvaliteto dvigali tudi vse ostale člene nastopajočega ansambla.

Ljubica Karena je dosegla doživljeno topli sprejem in priznanje. Vse partije je pela s krasno

Imenitna vzporedba

»Jutro« poroča o srbskem kulturnem krogu v Belgradu, omenja pri tem, da je poročal »Slovenec« po »Samoupravi« o njem, pa se čudi, da je »Slovenec« ponatisnil celo zadnji stavek poročila, ki izraža začudenje, da bi bilo treba sredi Belgrada braniti Srbe. In še pristavlja, da je bil takoj ogenj v strelu, če je ono kedaj kako slično mnenje izrazilo glede Ljubljane in Slovencev.

Torej slovenstvo v Ljubljani in srbstvo v Belgradu — to je na popolnoma isti ravni, pravi ta priljudna jugoslovensko-jutranja logika.

Pa je morebiti le nekaj razločkov!

Vsaj mi doslej še nismo slišali, da bi bili v Belgradu kjerkoli v uradnih odlokih, tiskovinah in javnih napisih rabili samo slovenščino ali da bi slovenščino sploh rabili kjerkoli. Za Ljubljano je pa celo »Jutro« iztaknilo, da se rabi srbsčina po nemarnem, zadnje čase namreč, ko je začutilo na mah v svojem srcu skrb za slovenstvo, ker se na političnem obzorju kažejo obrisi novega življenja.

In tudi nismo slišali, da bi se polovica srbskega preračuna porabila za Slovenijo.

Prav tako nismo nikoli slišali o kakem sklepu, da se začnejo tudi v Sloveniji izvajati javna dela v istem obsegu, ko na jugu. Ali da se na primer nastavljajo železniški uslužbenci v Ljubljani v istem obsegu, kakor v Belgradu. In pri pošti. Na šolah. Pri sodiščih. Pri upravi.

Ali pa morebiti misli »Jutro«, da nas taka jugoslovenska politika ne ograža? Da nam ni treba braniti se pred takim zapostavljanjem? Da je brez škode za nas, industrialen kraj in narod, če postopajo naši ljudje, sposobni in usposobljeni, brez dela in propadajo telesno in нравstveno?

O da, seveda se »Jutro« zdi, da teh živih slovenskih zadev ni treba braniti. Zanj je vse to samoumevno. Kaj bi branili Slovence, ko pa tako zahteva »edinstvena« jugoslovenska misel. Prav, ker se je »Jutru« to zdelo od nekdanj samoumevno, je započelo, slavilo, podpiralo jugoslovenski unitarizem.

Slovinci bodo pa seveda branili slovenstvo v Ljubljani in drugje kadar, kjer in kolikor bo treba.

Svet se loči

V Rimu sta se te dni bratila nemški in italijanski fašizem. Bilo je pri tem spregovorjenih dovolj lepo postavljenih besed. Torej v celoti in po večini zgolj nezanimivosti. K večjemu utegne kdo prisluhnuti, kaj misli na primer Mussolini o stališču fašizma do demokratičnega sveta.

Mussolini je namreč to pot javno ugotovil že precej znano dejstvo, da predstavljajo na svetu eno skupino demokratično urejene države, drugo pa fašistične. Zaveda se tudi nasprotij med njima: demokracija je svoje poslanstvo na svetu že dovršila — po njegovem mnenju namreč — in nosi bacil boljševeštva v sebi. Zato pa seveda pripada bodočnost fašizmu, ki je kakor skala z granitnim vrhom.

Logika še ni bila nikoli močna stran nacionalizma, in nad marsičem se bo spotaknil resen človek v takih izjavah. Demokracija da je že opravila? Le čudno, da prav najkulturnejše države, katerih nam niti naštevati ni treba, še zmeraj vztrajajo pri njej. In čudno, da so za fašizmom vnete

in stvarne biti. Nemčija v tem oziru ni nobena izjema, kajti znano je, da je bila vsaj politična kultura v Nemčiji zmeraj na zelo nizki stopnji, da

tehniko, čudovito preciznostjo in doživljeno toplino. Razpolaga z velikim tonskim obsegom, ki je ves povsem izenačen, dovršen, v nizki legi silno lep, prav tako pa tudi v srednji in visoki legi. Zlasti nilski duet, soli in tercet so bili veren izraz njene visoke pevske moči ter sposobnosti in razumljivo je, da je na odru doživela spontano odobravanje občinstva.

Maks Adrian je bil prav dober, tako po glasovni — zlasti v višinah — kakor v igralski strani. Njega že poznamo po mnogih gostovanjih, zato bi podrobno poročilo o njem bilo odveč. Tudi on razpolaga z izvrstno tehniko in kulturo glasu, kar je močno zabrisalo šibkejše strani njegovega današnjega glasu (ali morebitno indispozicijo).

Julij Betetto je bil kakor vedno, oz. še prav posebej igralsko in pevsko odličen ter silno dvignil celotno raven »Aide«. Vsi trije, tako Karena kakor Betetto in Adrian so ustvarili naravnost vzorne like in pokazali tisto, kar pri marsikaterem našem pevcu toliko pogrešamo: kulturo glasu. In po odzivu publike moremo sklepati, da ima ona tudi za takšno petje veliko smisla in si ga po svoji dvigajoči muzikalno-izobrazbeni stopnji tudi želi. — Vsi ostali nastopajoči, izvrstno naštudirani orkester in zbor so se resnično potrudili in celotna vrednost se je res zlila v enotno, harmonično sliko ter dosegla izredno lep uspeh.

Zato so te vrste gostovanja zaželena in rasti naše operne kulture neizogibno potrebna! — do.

ji je do najnovejše dobe dajal takt vojaški škorenj.

In tista beseda o boljševeštvi v demokraciji! Prav dežele, kjer niso komunizma prepovedali, kakor Anglija, skandinavske države, Češko-Slovaška in še druge, ga imajo najmanj. V fašističnih državah je pa prav tako znano, da ga zadržujejo samo s policijo in bajoneti.

No, iz tega in takega pa sklepa fašizem, da ima on prihodnost!

Eno je pa Mussolini vsekako dobro zadel, da se namreč porajata dve skupini držav, demokratičnih in samodržnih. Sicer je to misel nedavno še vse bolj razločno poudaril Winston Churchill. In takrat je Churchill vrgel v svet tudi besedo, ki prihaja na usta kar samo ob sebi spričo te ugotovitve, namreč da se bo treba demokratičnim narodom organizirati v krepko zvezo, ki jih bo varovala pred iznenadenji s strani avtokratičnih vladavin.

Katero iznenadenje je imel takrat Churchill v mislih prav tako vemo. Očitno pa Velika Britanija noče, da bi ga še enkrat doživela.

Našim prijateljem!

Naš tednik »Slovenija« je treba razširiti kar največ mogoče. Prepričani smo, da to žele ne le naši dosedanji naročniki, ampak vsi prepričani Slovenci. Zato prosimo vse naše naročnike in prijatelje, da naj nam pridobivajo novih naročnikov. To zato, da list tvorno podpro in pa da se slovenska misel čimbolj razširi. Našemu tedniku je treba že zaradi kritja stroškov, ki so veliki, novih plačujočih naročnikov, da ne omagamo.

Naslove novih naročnikov naj pošiljajo naši prijatelji na naslov: UPRAVA TEDNIKA »SLOVENIJA«, LJUBLJANA, TYRŠEVA CESTA 17.

Uprava tednika »Slovenija«

Okoli nacionalistične modrosti

Te dni se spominja nacionalistična Nemčija desetletnice smrti pisatelja H. S. Chamberlaina. Chamberlain, po rodu Anglež, se je v Nemčiji popolnoma germaniziral, pisal je svoje knjige v nemščini in slavil nemštvo. Stal je na stališču plemenskih nauk. Omeniti pa je treba, da je za nosilca kulture označeval Kelto-Slavo-Germance, in če je govoril zgolj o germanskem plemenu, je delal to le zaradi besedne enostavnosti, kakor je sam zmeraj poudarjal. Nacionalistični Nemci si seveda prilščajo sami vse prednosti, ki jih je Chamberlain prisodil severniškemu kelto-slavo-germanskemu plemenu, čigar fiziološka značilnost naj bi bila podolgasta lobanja, plavi lasje in modre oči. Abotnost abotnosti je pri tem, da nima nobeden sedanjih samozvanih voditeljev tega imenitnega plemena predpisanih germanskih fizioloških lastnosti.

Najznamenitejša Chamberlainova knjiga so njegove »Osnove 19. stoletja«. Ta knjiga je že dolgo nekako razodetje za vse nemške plemenske ideologe. Prebiral jo je že cesar Viljem II. in prav očitno se vidi, da je tudi podstava Hitlerjevih in Rosenbergovih fašističnih nauk. Mimogrede: ne po pravici, kajti knjiga je navzlic poudarjanemu diletantstvu boljša, kakor jo je naredil sloves nacionalističnih prerokov. V tem pogledu jo je doletela pač usoda tolikih drugih nauk in knjig. Ali kot posebno mikavnost naj povemo še tole. To svoje najznamenitejše delo je Chamberlain, ta vzornik nemškega nacionalizma, posvetil moravskemu rastlinskemu fiziologu Wiesnerju, ki je bil po pokolenju — Žid.

O tem seveda nemški listi ne smejo pisati. Kajti nacionalistična logika je povsod ena

Edinstvena mera

Kakor znano, pri nas že dolga leta ne prejemajo javni uslužbenci, zlasti pa upokojenci, o pravem času svojih pristojbin. Začela se je ta človekoljubna praksa seveda v jugoslovenski nacionalni unitaristični dobi. Razlagali so pa to nepravilnost uradoma in manj uradoma tako, da je pač premajhen dohodek iz neposrednih davkov, ki so določeni v ta namen.

Mi smo že svoje dni opozarjali na jalovost tega izgovora, ker vendar ni nobenega zakona, ki bi določal, da bi se posredni davki v ta namen ne smeli porabljeni. Saj če je neposrednih zmanjkalo, je bilo tako treba poseči po njih. Ali zanimalo je vendar marsikoga, kako je v tem pogledu na primer s Črno goro, kjer je skoraj vsak drugi človek državni upokojenec in kjer so dohodki iz neposrednih davkov minimalni.

No, zelo preprosto. Črna gora je dobila zmeraj

že vnaprej potrebna nakazila, tako da ni bilo tam z izplačevanjem pokojnin nikoli zamud.

To je namreč jugoslovenska unitaristična logika in pravicoljubnost: naši davki naj gredo v Belgrad. Tam izplačujejo najprej črnogorske upokojence z njimi.

To je pač edinstvenost

Koristno bi bilo, če bi pri tej priložnosti državni uslužbenci in upokojenci preudarili dve stvari: prvič, kdo je bil tisti, ki je uvedel pri nas ta abotni, zlasti za nas Slovence in za vsako dobro upravo brezprimerno škodljivi upravni sestav, drugič pa, če mu niso kdaj držali vajet, da je laže zajahal unitarističnega konja.

Naše ceste in še marsikaj

Pred kratkim je izšla v nemščini knjiga »Z motornim kolesom in kamero skozi Vzhod.« Spisal jo je Josef Sledzinski. Na pot se je napotil z nekim prijateljem. Marsikoga utegne zanimati, kako mu je šlo skozi naše kraje, ko se je pripeljal iz Trsta in prestopil našo mejo nad Postojno:

Darujte za tiskovni sklad „SLOVENIJE“

Treba je bilo torej škodo kolikor mogoče popraviti. Neki ključavničar mi je hotel prodati sklad rabljenih naper z nekega prastarega Fordovega voza za ceno malega avta. Seveda sem odklonil. Iskala sva dalje in slednjič našla drugega ključavničarja, ki nama je obljubil, da bo nadomestil počene napere z novimi. Hkratu sem mu naročil, naj zvari prtežno oporo in izprazni tank, ker sem zadnji del pota moral zaradi pomanjkanja bencinskih polnilnic voziti s — petrolejem. Svoja vozna oblačila, bele overalle, sva pustila v pridanem vozu in šla iskat prenočišča. Takoj nasproti sva našla čedno sobo in nisva bila malo iznenadena, ko sva imela drugega jutra, še pred šestimi, najin stroj pred vrati. Zgoraj pa sta ležali najini vozni oblačila v bleščeči belini. Za popravila, bencin, za tank in rezervo ter varilna dela nama je računal ključavničar 50 dinarjev (nekako 2 RM), torej čuda poceni. Za čiščenje oblačil ni zahteval nič...

Kdor pozna razmere in ljudi, bo takoj ugotovil, da je to poročilo stvarno. Tako glede kulture,

seveda nismo Slovenci odgovorni. Zakaj če bi smeli z denarjem, ki ga plačujemo, gospodariti sami, kakor tista sobica, ki se je doslej jugoslovenskim nacionalistom ni posrečilo, da bi jo bili nacionalizirali.

In dobro je, če si pri vseh takih primerih zapišemo in zapomnimo: jugoslovenci bi hoteli, da bi trajalo to stanje naprej.

Jugoslovenci, le vkup!

»Pohod« modruje:

»Zato smo trdno prepričani, da so računi tistih, ki že sedaj opirajo svoje poskuse za bodočnost na nesoglasja v vrstah jugoslovenskih ljudi, napačni...«

Mi smo že nekajkrat povedali, da so nam jugoslovenci najljubši, kadar so skupaj, ali v jugoslovenski govorjeni, kadar so neomajno povezani v krepko nacionalno in državno edinstvo. Vsako cepljenje namreč bega nepoučene in naivne ljudi, da začnejo ugibati, če le morebiti ni v tej ali oni podskupini nekaj več političnega spoznanja in preudarnosti, kakor v drugi. Ne, naj le ostanejo raje skupaj, da ne bo zmete za slovenski narod, ko bo prost od nacionalnega jugoslovenskega strahovanja delal obračun. V želji za soglasje v vrstah jugoslovenskih ljudi se torej popolnoma ujema mo s »Pohodom«.

In v tem se z nami ujemajo vsi pravi slovenski ljudje, pa prav tako gotovo tudi vsi pravi Hrvatje. To ve tudi »Pohod« prav natančno. Zato smo radovedni, kateri so tisti spekulant na jugoslovensko neenotnost. Pa ne da kateri okoli »Jutra?« Tam je bilo zadnje čase nekaj prerivanja, ki gotovo ni bilo izvir prevelikega nacionalnega soglasja. Ali pa so prišli do »Pohodovih« ušes celo tisti prepiri med velikimi jugoslovenci tam doli, kakršni so Živković, Jevtić in drugi.

Res, že ker nas take stvari kratkočasijo, ne bi hoteli, da bi jih bilo kraj. Namreč že zaradi kratkočasnosti same. Potem pa tudi — i no, saj tisto smo pa že zgoraj povedali.

Umreti za svoj narod

Zadnji teden preteklega leta je zboroval indijski narodni kongres v Faizpurju. Predsednik je napadal novo indijsko ustavo in zahteval, da se sestavi nova ustava po volji indijskega ljudstva. Napadal je imperialistično politiko evropskih velesil in kapitalistični sestav kot vzrok tega imperializma. Svaril je pred tem, da bi se Indija po krivdi drugih zapletla v kako imperialistično vojno. Sprejeli so resolucijo, da ob uveljavljenju nove ustave izvedejo stavko in da se ne udeležijo slavnosti kronanja angleškega kralja.

Ob tej priliki je prelomil svoj dveletni molk tudi Gandhi, ki je govoril ob priliki otvoritve razstave hišne obrti, ki je bila prirejena v zvezi z zborom. Med drugim je dejal: »Zagotavljam vas, da sem pripravljen zopet poseči v boj in da sem pripravljen, da me tudi obesijo. Samo povejte mi za pot, ki naj jo grem. Čutim, da je tudi Javaharlal Nehru (predsednik zbora) ravno tako pripravljen delati do konca, četudi bi ga imeli obesiti.« Govoril je za mirno politiko, brez terorja

naproti Angležem. Vendar je Gandhi po zboru izjavil, da ne misli zopet poseči v politični boj.

V »Istri« beremo tole politično kratkočasnico: »Vprašali so laškega kmeta, kakšno vlado bi imel najraje: fašistično, socialistično ali komunistično.

Kmet molči.

»Recimo, da imaš šest krav. Pridejo komunisti, pa ti jih vzamejo vseh šest in jih dajo v skupni hlev.«

Kmet maje z glavo.

»Če pridejo socialisti, ti jih odvzamejo tri, tri ti pa pust.«

Kmet maje z glavo.

»Fašizem ti pušča vseh šest krav...«

Kmet vzdigne roko v rimski pozdrav in pokima veselo:

No, slovenski kmet bi o nacionalnih jugoslovenskih povedal lahko še bolj izdatno storijo. Kajti ta je moral krave še sam molzti zanje.

Mali zapiski

Prepovedane knjige.

Državno pravdnitvo v Zagrebu je prepovedalo širiti knjige:

1. »Robija«,
2. »Komunisti u Hrvatskoj«,
3. »Razgovor o narodu«.

Vse te knjige so izšle v Zagrebu.

Unitaristi na delu.

V zvezi in v nasledku z naredbo o likvidaciji kmečkih dolgov smo dobili v Ljubljani podružnico Privilegirane agrarne banke. V tukajšnji trgovinski iregister se je vpisala v srbščini in francoščini.

V Sloveniji torej državna banka nima slovenskega besedila, četudi naj dela za slovenskega kmeta in seveda s slovenskim denarjem.

Ali ste poravnali naročnino?

To je pa res!

Gospod dr. Ivo Šorli, javni notar v Mariboru, nam piše:

»Ker mnogi članke v Vašem cenj. listu pod naslovom: »Dr. I. Š. Slovenci in hrvaško vprašanje« za čuda pripisujejo meni, Vam bom zelo hvaležen, če blagovolite javno ugotoviti, da jaz z njimi nisem v nikaki zvezi.«

Urednik in izdajatelj: Tone Klemenčič v Ljubljani

Sava Radič-Mirt:

Črtomirjeva vrnitev

Načrt za filmsko tragedijo v treh dejanjih. — Dalje. (Vse pravice pridržane)

Arnulf (pogleda po stopnicah): In tu prihaja še ta frankovska mevža, ta grof Gosvin, občudovatelj in oboževatelj tega bagdadskega astrologa in alkimista. Pater Rihbald, zdaj pridete v precep med oba. Ta frankovska mevža! Odkar se je poročil s tisto Slovenko, je izgubil ves frankovski ponos. Tu vidite blagoslov tujerodne žene. S svojim sladkim strupom omami moža in najbolj krvoločnega in bojevitega volka ukroti kot nedolžno jagnje, da pozabi vso možko čast in narodno dolžnost. In kako se zdaj vede ta spakedrana potvara proti meni, proti svojemu vojvodi, potomcu Karla Velikega! Niti časa nima za nas. Kakor večča se vrta samo okoli svojega gorečega zeta, tega slovenskega knežiča.

Grof Gosvin: Klanjam se, vojvodski visokost. Oprostite, a to ni nikaka brezbržnost gostitelja in vazala nasproti svojemu gospodu. Saj veste, kako je vse narobe, kadar odhaja z doma nevesta, hči in gospodinja. In kaka nevesta, hči in gospodinja, visokost! (Obrise si solzne oči.) Hiša je polna svatov. Prosim vas, gospodje, izkažite mi to visoko čast in pridružite se tudi vi veseli družbi in bodite naši svatje. Saj ne zamudite ničesar, po poroki bo časa dovolj za izbiranje in naročevanje orožja. Kar pa je orožja v skladišču, to je tako že vse prodano do kresa knezu Koclju. Takoj po poroki vas povedem v boh. fužine, in služil bom le vam, kakor in kolikor časa boste želeli. Oprostite, še nekaj, da opravi obenem dolžnost zvestobe. Odkar so se po Gorenjskem naselili Kocljevi vojščaki in odkar zahaja med narod vojaški duhovnik Kliment, so ljudje postali odurni, ne pozdravljajo me več tako priljudno in srepe se spogledujejo za menoj. Pri moji veri, ko me ne bi varovala priljubljenost Bogomile, ne vem, kaj bi me znalo zadei.

Arnulf: Ta krotki, pobožni in ponižni slovenski narod da se je začel upirati, samozavestno ozirati po svobodi? Nemogoče! Sio let trde frankovske vzgoje mora omehčati vsako dušo kakor vosek, pa najsi bi bila trda kot skala.

Grof Gosvin: Kakor mimogrede čujem, so vzeli na muho zlasti patra Vihinga. Kliment in vojščaki so jih naščuvali s tisto Vihingovo obsodbo in zlagano grmado. In zdaj prežijo na Vihinga, da ga ujamejo in živega sežgo v maščevanju za nadškofa Metodija. Pater Vihing, prosim, bodite previdnejši in ne oddaljujte se preveč od naše družbe.

Rihbald: Moj Bog, kaka posirovelost! Oprostite, visokost, frankovska vzgoja vendar in najbrž ni prava. Kakor se kaže, je ljudsko podivjanost, zavratnost in upornost samo povečala.

Vihing: Maledictus homo, qui confidit in hominem. Po izvirnem grehu se je človeška duša izprevrgla v kruto zver. Pod pritiskom nasilja in strahu se samo potuhne in zgosti. Potem se pa tem silneje sproži in izdivja tem krvoločneje.

Arnulf (se zamisli): Pater Rihbald utegne imeti prav. Te visoke slovenske planine in gore so rodile kremenit narod. Slovenec je trd in uporen kakor kremen. Vsako nasilje mu je le kresalo in ukreše le spečo iskro. Slovenec je nevarna iskra, z gora in planin preskoči na vzhodne ravnine in zaneti za Franke poguben požar. Nekaj se je že prej pritoževal Abumašar, da ga je slovenska zeliščarica napadla na planinah, ko je nabiral zdravilne cvetlice in rastline. Kar zakadila se mu je v brado in ga divje gnala kakor pobesneta čaravnica na metli čez travnike in polja, ter vpila za ajim: Poberi se, frankovska nesnaga! Planine so naše, samo slovenske! Očiten upor.

Vihing: Resnično, take predrznosti je sposobna samo kaka čaravnica.

Arnulf: Grof Gosvin, takoj poizvedite za njo in po kratki in strogi sodbi jo posadite na grmado, kakor predpisuje zakon zoper čarovnice.

Grof Gosvin (se pokloni): Vse se izvrši, kakor veleva vaša vojvodski visokost.

(Pišal in ovčarska pesem, od nasprotne strani priplava čoln z Bogomilo in Kocljem.)

Arnulf (pobesni, potegne meč in ga silovito sune spet nazaj v nožnico): To pa je že več ko neznosno! Grof Gosvin, še danes morate zapreti in prešibati oba nagajiva in posmehljiva škralta! In zdaj tu doli še Koclji, kakor bi čakal, da mu pridem veslat in držat svečo. Proč od tod! Dol k Abumašarju, še danes naj mi postavi horoskop, še danes pade kocka odločitve! (Odidejo.)

3. nastop.

(Pastirček doppedje ovčarsko pesem ob spremljanju piščali:

Pomlad, presladki čas ljubavi!
je zemlja v cvetju kot nevesta,
vsi kljunčki vabijo v dobravi
ji svate iz vasi in mesta.

Zakaj le ti v odmevu petja
molčiš mi, plaha golobica?
Zagruli radostno, saj cvetja
ljubavi moje si kraljica!

V živem pogovoru prideta po nasprotnih stopnicah Bogomila z venčkom cvetja in Koclji.)

Koclji: V tem spoznavam svojo junaško Bogomilo.

Bogomila: Ni bilo treba junaštva. Samo pomisli! Kozla je zlezla na trhlo, nad jezerom visečo vrbo. Vrba se prelomi in s kozo izgine pod vodo. Kdo bi mogel prenesti obupno meketanje in vkanje obeh malih, belih kozličkov? Nekaj me je kar pograbilo in vrglo v jezero, da jima rešim mater.

Koclji: Ali se nisi bala smrti?

Bogomila: Ko bi bila smrt nekaj hudega, me gotovo tista skrivnostna sila ne bi bila povlekla v vodo. Tudi, ko je umirala moja mati, smrt ni bila strašna. Umrla je srečno, kakor trudna, kakor v hrepenenju po sladkem počitku.

Koclji: Rada je torej umrla tvoja mati? Ali ni bila srečna?

Bogomila: Vse ti hočem povedati, izvedeti moram tudi njeno skrivnost. Praviš, da je bila moja mati (sramežljivo), no, kakor praviš... lepa.

Koclji: Seveda, saj je bila mati moje Bogomile. Bogomila: Prosim te, dragi moj, prizanesi mi s takimi, no, s takimi... sicer ti takoj uidem. Tako se laskajo samo tisti frankovski rogovileži. Saj veš, da si mi drag samo zato, ker tako lepo molčiš o najini sladki skrivnosti. O, kako bi se mi posmehovali ti frankovski vitezi, ko bi slišali moje otroške besede! Kajne, ti se mi pa ne boš smejal? Vidiš, zgodaj mi je umrla mati, in vzgajati sem se morala sama in sama za vse skrbeti. Saj veš, kako se je vdal moj oče kockarski strasti, nazadnje pa ga je obsenčil kakor zli duh še ta zoprni Abumašar s svojo astrologijo in alkimijo.